

BLM5504 NESNEYE DAYALI KAVRAMLAR VE PROGRAMLAMA Yrd. Doç. Dr. Yunus Emre SELÇUK

DERS NOTLARI: B. DENETİM AKIŞI AYRINTILARI

1

DENETİM AKIŞI

DENETİM AKIŞI

- Denetim akışı: Kodların yürütüldüğü sıra.
 - En alt düzeyde ele alındığı zaman bir bilgisayar programı, çeşitli komutların belli bir sıra ile yürütülmesinden oluşur.
 - Komutların peş peşe çalışması bir nehrin akışına benzetilebilir.
 - Komutların kod içerisinde veriliş sırası ile bu komutların yürütüldüğü sıra aynı olmayabilir.
 - Belli bir komut yürütülmeye başlandığı zaman ise o komut için denetimi ele almış denilebilir.
 - Bu benzetmelerden yola çıkarak, kodların yürütüldüğü sıraya denetim akışı adı verilebilir.

KARAR VERME İŞLEMLERİ – IF DEYİMİ

- Karar verme işlemleri:
 - Bir koşulu sınayarak ne yapılacağına karar vermek için if komutu kullanılır.

```
if( ifade )
    ifadenin sonucu doğruysa çalışacak tek bir komut;
if( koşul ) {
      //komutlar
}
```

- İfade/koşul çeşitleri:
 - Karşılaştırma (ilişkisel işleçler(operator)):
 - Mantıksal işlemler: Boole cebiri. & | !
- İfadeler ve/veya mantıksal işlemleri ile birleştirilebilir.
 - Çift işleç kullanılır: && ||
- Karmaşık ifadeler işlem önceliği ve okunabilirliği arttırmak için parantezlenebilir.

3

DENETİM AKIŞI

KARAR VERME İŞLEMLERİ – IF DEYİMİ

Karşılaştırma:

```
if( yas >= 18 )
        System.out.println("Tebrikler, siz bir yetişkinsiniz.");
if( x != y )
        System.out.println("x ile y'nin değerleri farklıdır.");
if( x == y )
        System.out.println("x ile y'nin değerleri aynıdır.");
```


KARAR VERME İŞLEMLERİ – IF DEYİMİ

```
Mantıksal işlemler:
boolean dogru = true, yanlis = false, mantikli = true;
if(!dogru)
   System.out.println("Söylenen yalan.");
if( !dogru & mantikli )
   System.out.println("Söylenen yalan ama mantıklı!");
   Birleştirme:
if( dogru && mantikli )
   System.out.println("Söylenen hem doğru hem mantıklı.");
   Sınamalarda işlem yerine birleştirme tercih edin ( & yerine &&, | yerine || )
```

5

DENETİM AKIŞI

KARAR VERME İŞLEMLERİ – IF DEYİMİ

Karar verme işlemleri:

else {

}

Bir koşulu hem doğruluk hem de yanlışlık açısından değerlendirmek için if komutu else anahtar kelimesi ile birlikte kullanılır.

System.out.println("Henüz bir yetişkin değilsiniz.");

```
if(koşul) {
     //koşul doğru ise çalışacak komutlar
}
else {
     //koşul yanlış ise çalışacak komutlar
}
 Örnek:
if( yas >= 18 ) {
   System.out.println("Tebrikler, siz bir yetişkinsiniz.");
}
```


KARAR VERME İŞLEMLERİ – IF DEYİMİ

Örnek program ve akış şeması: package temeller; import java.util.*; public class KararVerme01 { public static void main(String[] args) { Scanner in = new Scanner(System.in); System.out.print("Yetişkinlik yaşı sınırını girin: "); int sinir = in.nextInt(); System.out.print("Kişinin yaşını girin: "); int yas = in.nextInt(); if(yas >= sinir) System.out.println("Kişi kanunen bir yetişkindir."); System.out.println("Kişi henüz reşit değildir."); in.close(); } }

7

DENETİM AKIŞI

KARAR VERME İŞLEMLERİ – IF DEYİMİ

Zincirleme karar verme işlemleri: if(koşul1) { //koşul1 doğru ise çalışacak komutlar else if(koşul2){ //koşul1 yanlış ve koşul2 doğru ise çalışacak komutlar else if(koşul3){ //koşul1,2 yanlış; koşul3 doğru ise çalışacak komutlar } . . . else { /*tüm koşullar yanlış ise çalışacak komutlar. seçimliktir, bulunması şart değildir. Birden fazla if varsa, else en yakın if'e aittir, ama siz yine de kıvrık parantezleri kullanın.*/ } 8

KARAR VERME İŞLEMLERİ – IF DEYİMİ

· Zincirleme karar verme işlemleri örneği:

```
if( sicaklik > enSicakGun ) {
    System.out.println("Bugün olağanüstü sıcak bir gün.");
}
else if( sicaklik < enSogukGun ) {
    System.out.println("Bugün olağanüstü soğuk bir gün.");
}
else {
    System.out.println("Bugün sıradan bir gün.");
}</pre>
```

Akış şemasını da çiz.

9

DENETİM AKIŞI

KARAR VERME İŞLEMLERİ – IF DEYİMİ

if blokları iç içe alınabilir :

```
if( koşul1 ) {
    //koşul1 doğru ise çalışacak komutlar
    if( koşul2 ) {
        //koşul2 de doğru ise çalışacak komutlar
    }
}
else {
    if( koşul3 ) {
        //koşul1 yanlış ve koşul3 doğru ise çalışır.
    }
}
```

Akış şemasını da çiz.

KARAR VERME İŞLEMLERİ – IF DEYİMİ

- Örnek: Basit bir piyango çekilişi
 - Bilgisayar iki basamaklı rastgele bir sayı üretir.
 - · Kullanıcı bir tahmin girer.
 - Kullanıcı sayıyı doğru tahmin ederse 10,000 TL kazanır.
 - Kullanıcı sayının basamaklarını ters sırada tahmin ederse 3,000TL kazanır
 - Eğer kullanıcı tek bir basamağı tahmin ederse 1,000TL kazanır.

11

DENETİM AKIŞI

KARAR VERME İŞLEMLERİ – IF DEYİMİ

```
package temeller;
import java.util.*;
public class KararVerme02 {
  public static void main(String[] args) {
   Scanner in = new Scanner(System.in);
   int piyango = (int) (Math.random() * 100);
   System.out.print("Tahmininizi girin: ");
   int tahmin = in.nextInt();
   System.out.println("Çekilen sayı: " + piyango);
   if (tahmin == piyango)
     System.out.println("Doğru bildiniz: Ödülünüz 10,000TL");
   else if (tahmin % 10 == piyango / 10 && tahmin / 10 == piyango % 10)
     System.out.println("İki rakam bildiniz: Ödülünüz 3,000TL");
   else if (tahmin % 10 == piyango / 10 || tahmin % 10 == piyango % 10
        || tahmin / 10 == piyango / 10 || tahmin / 10 == piyango % 10)
     System.out.println("Tek rakam bildiniz: Ödülünüz 1,000TL");
     System.out.println("Üzgünüm, kaybettiniz.");
   in.close();
```


DENETIM AKISI

DÖNGÜLER - FOR DEYİMİ

- Şimdiye kadar verdiğimiz komutlar yalnız bir kez işlendi veya koşula bağlı olarak hiç işlenmedi.
- Aynı komutu birden fazla kez işletmek istediğimizde çevrim (döngü:loop) ifadeleri kullanırız.
- for ifadesi ile döngü: Bir komutu belli bir sayıda yinelemek için.

```
for( baslangicIfadesi; devamIfadesi; artimIfadesi ) {
   komutlar;
}
```

- Başlangıç ifadesi:
 - Döngüyü yineleme sayısını, bir sayaca bağlı olarak belirleriz.
 - Başlangıç ifadesinde sayaca ilk değer ataması yapılır.
 - Sayaç, başlangıç ifadesi içerisinde de tanımlanabilir.
 - int i = 0;

13

DENETİM AKIŞI

DÖNGÜLER – FOR DEYİMİ

İleri doğru sayım:

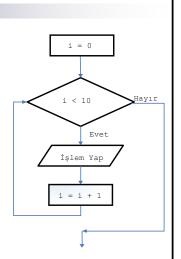
```
for( i = 0; i < 10; i++ ) {
    System.out.println(i+" ");
}</pre>
```

• Çıktısı: 0 1 2 3 4 5 6 7 8 9

Geriye doğru sayım:

```
for( i = 10; i >= 0; i = i - 2 ) {
    System.out.println(i+" ");
}
```

- Çıktısı: 10 8 6 4 2 0
- Sınır değerlere dikkat.
- Devam ifadesinde != yerine < > <= >= kullan.
 - Özellikle ondalıklı sayılarda.
- Döngünün tamamlanmasını beklemeden sonlandırmak istiyorsak break komutunu uygun bir biçimde kullanabiliriz.
- Verilen kurallara aykırı işler yapabilirsiniz ancak döngü aşırı karmaşıklaşır, tavsiye etmiyoruz.

DÖNGÜLER – FOR DEYİMİ

- Örnek program: Verilen bir N sayısının asal olup olmadığının tespiti.
 - Algoritma: N'in 2-N/2 aralığındaki sayılarla tam bölünüp bölünemediğine bakarız. Bir tane bile tam bölen bulursak N asal değildir.

```
package temeller;
import java.util.*;
public class Donguler01For {
  public static void main(String[] args) {
    Scanner in = new Scanner(System.in);
    System.out.print("Asallığı sınanacak sayıyı girin: ");
    int N = in.nextInt();
    boolean asal = true;
    for( int i=2; i<=N/2; i++ ){
      if(N % i == 0) {
        asal = false;
        break;
      }
    if( asal )
       System.out.println("Girilen say1 asald1r.");
       System.out.println("Girilen say1 asal değildir.");
    in.close();
}
```

15

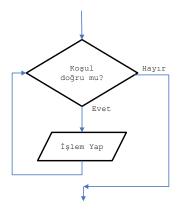
DENETİM AKIŞI

DÖNGÜLER - WHILE DEYİMİ

 while ifadesi ile döngü: Bir komutu belli bir koşul geçerli olduğu sürece yinelemek için.

```
while( kosul ) {
    komutlar;
}
```

- Döngüye girmeden önce döngüye girmeyi kesinleştirmek için koşulu doğrulamak gerekir (bkz. örnek kod).
- Çevrim, koşulun geçersiz olduğu anda değil, koşul geçersiz olduktan sonraki ilk kontrolde biter (bkz. örnek kod çıktısı).

DÖNGÜLER - WHILE DEYİMİ

 Örnek kod: Kullanıcı çıkmak isteyene kadar girdiği sayının karekökünü hesaplayan program

17

DENETİM AKIŞI

DÖNGÜLER - WHILE DEYİMİ

Örnek çıktı:

Karekökü: 3.0

Girilen sayıların kareköklerini hesaplayan bu programdan çıkmak için 0 girebilirsiniz. Bir sayı girin: 9

Bir sayı girin: 42 Karekökü: 6.48074069840786 Bir sayı girin: -5

Karekökü: 9.591663046625438

Bir sayı girin: 0

Bir sayı girin: 92

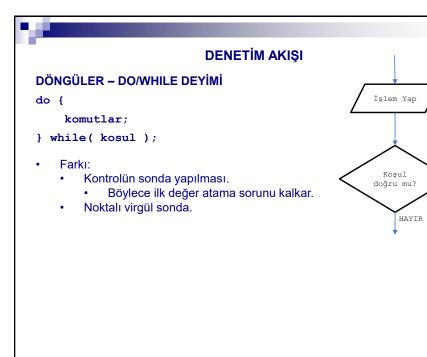
DÖNGÜLER - WHILE DEYİMİ

Örnek çıktı:

```
Girilen sayıların kareköklerini hesaplayan
bu programdan çıkmak için 0 girebilirsiniz.
Bir sayı girin: 5.5

Exception in thread "main" java.util.InputMismatchException
at java.util.Scanner.throwFor(Unknown Source)
at java.util.Scanner.next(Unknown Source)
at java.util.Scanner.nextDouble(Unknown Source)
at temeller.Donguler02While.main(Donguler02While.java:11)
```

19


```
DENETIM AKIŞI
                                                               (i,j)
                                                               (1,1)
İÇ İÇE DÖNGÜLER
                                                               (1,2)
                                                               (1,3)
    Döngü içinde döngü kullanabiliriz.
                                                               (1,4)
    For içinde for, for içinde while, ... her kombinasyon mümkündür.
                                                               (2,1)
    Dış çevrim daha seyrek, iç çevrim daha sık döner.
                                                               (2,2)
    Toplam tekrar sayısı = dış çevrim sayısı * iç çevrim sayısı.
                                                               (2,3)
                                                               (2,4)
 System.out.println("(i,j)");
                                                               (3,1)
 for( int i = 1; i < 5; i++ ) {
                                                               (3,2)
                                                               (3,3)
    for( int j = 1; j < 5; j++ ) {
                                                               (3,4)
         System.out.println("("+i+","+j+")");
                                                               (4,1)
    }
                                                               (4,2)
  }
                                                               (4,3)
                                                               (4,4)
                                                                      21
```

```
DENETİM AKIŞI
DÖNGÜLERDEN ÇIKMA: BREAK DEYİMİ
   break komutu ile.
                                                            (i,j)
   Sadece break içeren döngüden çıkılır, iç içe döngüler varsa
                                                            (1,1)
                                                            (1,2)
   bunların tümünden çıkılmaz.
                                                            (1,3)
 System.out.println("(i,j)");
                                                            (1, 4)
 for( int i = 1; i < 5; i++ ) {
                                                            (3,1)
                                                            (3,2)
    for( int j = 1; j < 5; j++ ) {
                                                            (3,3)
         if(i == 2)
                                                            (3,4)
                break;
                                                            (4,1)
         System.out.println("("+i+","+j+")");
                                                            (4,2)
                                                            (4,3)
    }
                                                            (4, 4)
 }
                                                                  22
```


DIZILER

- Birçok programlama probleminin çözümü için, birbiri ile ilişkili ve aynı tipten verileri ayrı ayrı değişkenlerde tutmak yerine, bunları birlikte saklamak daha uygundur.
- Birlikte saklanan veriler tek bir birleşik "veri yapısı" içerisinde yer alır.
- Bu derste dizi (array) adlı veri yapısını inceleyeceğiz.
- · Dizi tanımlama:

```
TipAdi[] diziAdi;
diziAdi = new TipAdi[elemanSayisi];
```

Tek adımda tanımlama:

```
TipAdi[] diziAdi = new TipAdi[elemanSayisi];
```

Alternatif tanımlama:

```
TipAdi diziAdi[]; //C usulü
```

- Java usulü, değişkenin bir dizi olduğunu daha iyi vurguluyor.
- Bellekteki durum: Herbiri bir eleman alabilecek, ardışıl konumlanmış hücreler.

23

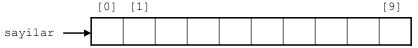
DİZİLER

DIZILER

Örnek tanımlama:

```
int[] sayilar = new int[10];
```

Bellekte oluşan durum:

- DİKKAT: Dizi elemanlarının dizin numarası (indeksi) sıfırdan başlar, eleman sayısı – 1'de biter.
- · Diziler genelde çevrim ifadeleri ile kullanılır.
 - Dizilerin tüm elemanlarına sıralı olarak ulaşmak için for kullanılır.
 - Yaz: Üstteki diziye 10,20,...,100 atayan kod.
- Değer atayarak tanımlama:

```
int[] sayilar = { 10, 20, 30, ..., 100 };
```


DIZILER

Dizideki eleman sayısını (dizinin boyutunu) öğrenmek için:

```
int[] a = new int[100];
int j = a.length;
```

İstenilen boyutta bir dizi oluşturmak için:

```
int boyut = 100;
int[] a = new int[ boyut ];
```

25

DİZİLER

DİZİLER ve FOR EACH DÖNGÜSÜ

• Dizilerin elemanlarına sıralı erişim amaçlı özel bir for çevrimi:

```
for( degisken : dizi ) {
    komutlar;
}

Örnek:
for( sayi : sayilar ) {
    System.out.println(sayi);
```

- Değişken, dizi elemanları ile aynı tipte olmalıdır.
- Dizilerden başka veri yapıları ile de for-each çevrimi kullanılabilir (ileride anlatılacak).
- Avantajlar:
 - Sınır değerleri ile uğraşmak yok.
 - Daha basit gösterim.
- Dezavantajlar:
 - İndeks değeri kullanmak istiyorsak bir anlamı olmaz (Ör: diziye 10,20,... atamak).

DIZILER ILE ILGILI PROBLEMLER

- Dizideki en küçük veya (en büyük) elemanı bulmak.
 - Değerin kaç olduğunu bulmak yetmez, en küçük elemanın dizideki yerini de bulmak gerekir.
 - Sorunu çözmek için elemanın indeksini saklamak yeter.
 - Algoritmayı yaz:
 - Dizinin ilk elemanını en küçük farzet.
 - Bunu sırayla dizinin diğer elemanları ile karşılaştır.
 - Karşılaştırdığın eleman baktığından küçükse, artık o elemanı en küçük farzet.

27

```
DIZILER
  DİZİDEKİ EN KÜÇÜK VE EN BÜYÜK ELEMANI BULMAK
package temeller;
import java.util.Scanner;
public class DiziOrnekleri01 {
    public static void main(String[] args) {
        Scanner in = new Scanner(System.in);
         int diziBoyutu;
        System.out.print( "Dizi kaç eleman içersin? " );
        diziBoyutu = in.nextInt();
         int[] dizi = new int[ diziBoyutu ];
         for( int i = 0; i < diziBoyutu; i++ ) {</pre>
            System.out.print( (i+1) + ". eleman1 girin: " );
            dizi[i] = in.nextInt();
         int enKucuk = 0, enBuyuk = 0;
         for( int i = enKucuk+1; i < dizi.length; i++ ) {</pre>
             if( dizi[enKucuk] > dizi[i] )
                 enKucuk = i;
            if( dizi[enBuyuk] < dizi[i] )</pre>
                 enBuyuk = i;
         System.out.println( "Dizinin en küçük elemanı: " + dizi[enKucuk] );
         System.out.println( "Dizinin en büyük elemanı: " + dizi[enBuyuk] );
        in.close();
    }
```


DIZILER ILE ILGILI PROBLEMLER

- Diziyi sıralamak: Artan veya azalan sırada.
 - Algoritma: Selection Sort
 - Dizideki en küçük elemanı önceki şekilde bul.
 - Bulduğun en küçük eleman ile dizinin başındaki elemanın yerini değiştir: İlk eleman yerine oturdu.
 - Dizinin 2. en küçük elemanını bul. Dizinin başından başlama, çünkü orada 1. en küçük eleman var. Dolayısıyla dizinin 2. elemanından başla.
 - Bulduğun 2. en küçük eleman ile dizinin başındaki elemanın yerini değiştir: 2. eleman yerine oturdu.
 - Bu şekilde tüm elemanları yerine oturt.
 - İşlem:
 - 1. elemanı 2., 3., ... elemanlarla karşılaştır.
 - 2. elemanı 3., 4., ... elemanlarla karşılaştır.
 - ... =>Yukarıdan aşağıya 1,2, ... soldan sağa sütun başı
 +1'den başlayan bir seri var. Her seri bir döngü: İç içe iki döngü.

```
DIZIYI ARTAN SIRADA SIRALAMA
package temeller;
import java.util.Scanner;
public class DiziOrnekleri02 {
    public static void main(String[] args) {
          Scanner in = new Scanner(System.in);
          int diziBoyutu;
          System.out.print( "Dizi kaç eleman içersin? " );
          diziBoyutu = in.nextInt();
          int[] dizi = new int[ diziBoyutu ];
          for( int i = 0; i < diziBoyutu; i++ ) {</pre>
              System.out.print( (i+1) + ". eleman1 girin: " );
              dizi[i] = in.nextInt();
          int i, j;
for( i = 0; i < dizi.length-1; i++ ) {</pre>
              int minIndex = i;
              for( j = i+1; j < dizi.length; j++ ) {
                     if( dizi[j] < dizi[minIndex] ) {</pre>
                         minIndex = j;
              int temp = dizi[i];
dizi[i] = dizi[minIndex];
              dizi[minIndex] = temp;
          System.out.print( "Sıralanmış dizi: " );
          for( int eleman: dizi )
              System.out.print( eleman + " " );
          in.close();
                                                                                            30
```


DİZİYİ ARTAN SIRADA SIRALAMA

- İç içe 2 döngü: O(n2) karmaşıklık.
 - Özyinelemeli algoritmalarla daha düşük karmaşıklık.
 - Ör: Quicksort
 - Hazır kullanım: java.util.Arrays.sort metodu.

```
for( i = 0; i < dizi.length-1; i++ ) {
    int minIndex = i;
    for( j = i+1; j < dizi.length; j++ ) {
        if (dizi[j] < dizi[minIndex] ) {
            minIndex = j;
        }
    int temp = dizi[i];
    dizi[i] = dizi[minIndex];
    dizi[minIndex] = temp;
}</pre>
```

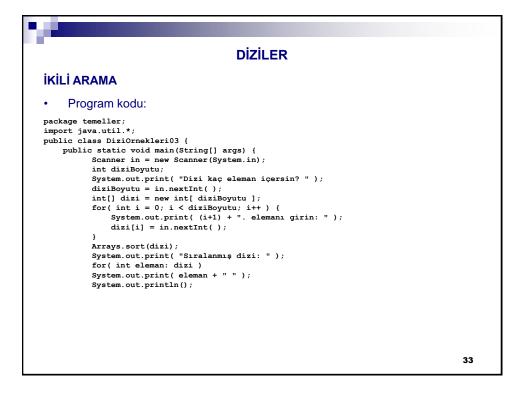
31

DIZILER

DIZILER ILE ILGILI PROBLEMLER

- Sıralı dizide en hızlı eleman arama algoritması: İkili arama (binary search)
 - Aranan değeri dizinin ortasındaki elemanla karşılaştır.
 - bas: dizinin başını, son: dizinin sonunu gösteren değişken.
 - Başlangıçta bas = 0, son = uzunluk-1, orta := (bas + son) / 2
 - Eşitlerse, bulunmuştur.
 - Dizinin ortasındaki eleman aranan elemandan küçükse, dizinin sadece sol tarafında ara (bas = orta + 1).
 - Dizinin ortasındaki eleman aranan elemandan büyükse, dizinin sadece sağ tarafında ara (son = orta – 1).
 - bas > son ise dizide arayacak yer kalmamış demektir.
 - Sonuç: Aranan eleman dizide mevcutsa elemanın indeksi
 - Aranan eleman dizide yoksa -1 sonucu verilsin
 - Gerçekleme ayrıntıları: Dizi bir kez girilsin, sonra kullanıcı 0 girene dek girdiği her değer dizide aransın.


```
Program kodu (devam):
     char c; int aranan, bas, son, orta, yer;
         System.out.print("Aramak istediğiniz elemanı girin: ");
         aranan = in.nextInt();
         bas = 0; son = dizi.length-1; yer = -1;
         while( bas <= son ) {
               orta = ( bas + son ) / 2;
               System.out.print(" bas: " + bas);
               System.out.print(" son: " + son);
System.out.print(" orta: " + orta);
               System.out.println(" dizi[orta]: " + dizi[orta]);
               if( dizi[orta] == aranan ) {
                   yer = orta; break;
                    if( dizi[orta] < aranan )</pre>
                         bas = orta + 1;
                          son = orta - 1;
         if( yer != -1 )
               System.out.println("Aranan değer " + (yer+1) + ". sırada bulundu.");
               System.out.println("Aranan değer bulunamadı.");
         System.out.print("Devam etmek istiyor musunuz (e/h)? ");
         in.nextLine();
         c = in.nextLine().charAt(0);
     } while( c == 'E' || c == 'e');
     in.close();
                                                                                       34
```


IKILI ARAMA

Program çıktısı (kısmi):

```
Sıralanmış dizi: 13 19 27 28 45 57 58 76 83 99
Aramak istediğiniz elemanı girin: 27
bas: 0 son: 9 orta: 4 dizi[orta]: 45
bas: 0 son: 3 orta: 1 dizi[orta]: 19
bas: 2 son: 3 orta: 2 dizi[orta]: 27
Aranan değer 3. sırada bulundu.
Devam etmek istiyor musunuz (e/h)? e
Aramak istediğiniz elemanı girin: 88
bas: 0 son: 9 orta: 4 dizi[orta]: 45
bas: 5 son: 9 orta: 7 dizi[orta]: 76
bas: 8 son: 9 orta: 8 dizi[orta]: 83
bas: 9 son: 9 orta: 9 dizi[orta]: 99
Aranan değer bulunamadı.
Devam etmek istiyor musunuz (e/h)? h
```

- Algoritmanın karmaşıklığı: O(ln N)
 - N = 2^k eleman için en fazla k adımda aranan elemana ulaşılır.

35

DIZILER

ÇOK BOYUTLU DİZİLER

- Şimdiye dek gördüğümüz diziler doğrusal bir yapıydı = tek boyutluydu.
- Bir değişkeni 0 boyutlu bir varlık, yani nokta gibi düşünebilirsiniz. Dizileri ise yan yana dizilmiş noktalardan oluşan bir çizgi gibi, yani bir boyutlu olarak düşünebilirsiniz.
- Doğal olarak düşünceniz 2 ve 3 boyutlu dizilere genişleyecektir.
- 2 boyutlu dizi: Bir satranç tahtası gibi, satırlar ve sütunlardan oluşmuş, dizilerin dizisi.
- 2 boyutlu dizi tanımlama: [satır,sütun], dikkat: önce satır, sonra sütun.

int[][] sayilar = new int[3][10];

